

ЛЕЊИН И НАУЧНИ МЕТОД ИЗУЧАВАЊА ВОЈНИХ ПИТАЊА

У току последњих неколико година наша издавачка предузећа пружила су нам низ готово неопходних издања преко којих нам се пружа могућност да далеко шире сагледамо војну проблематику и боље овладамо војном науком. За темељитије уношење у савремену војну мисао припадници Армије су, поред издања дела друга Тита (*Изабрани говори и чланци, Напријед*, 1960) добили и Војна дјела друга Тита (*Војно дело*, 1962) и *Изабрана војна дела Енгелса* (I, II, *Војно дело*, 1960). Исто тако, поред *Изабраних дела* Лењина у издању *Културе* (1960), *Војно дело* је издало збирку Лењинових радова¹ — изабраних чланака о рату, армији и војној науци — у којој наилазимо и на чланке који нису објављени у издању *Културе*, а неки су и први пут преведени на наш језик.

Темељитије и свеобухватније изучавање Лењинових погледа на војна питања и његове војне делатности је од велике важности за све револуционарне и социјалистичке армије. У том погледу значајан је рад који се данас обавља у Совјетском Савезу — прикупљају се досад непронађени и необјављени војни документи који још више осветљавају и стварају потпунију слику о Лењиновој војној делатности; спрема се и посебан — XXXVI том зборника Лењинових дела са тежиштем на 1917—1923. години, на периоду грађанског рата и иностране војне интервенције; у припреми је и ново, потпуније издање Лењина у 55 томова; изишао је зборник *Војни проблеми и одлуке КП СС од 1903. до 1917. године, од II конгреса РСДРП закључно са VI конгресом*; прикупљају се и издају мемоарска сећања на Лењинову војну делатност.

У разматрању Лењинове делатности о војним питањима, поред Сабраних дела (*Култура*, 1960) и Војних дела (*ВИЗ ЈНА Војно дело*, 1962) и дела Маркса и Енгелса, коришћене су још неке публикације. Неке поставке из тих радова нису могле бити усвојене, а са њима се и не полемизира; усвојено је оно што је аутор сматрао оправданим. То су дела: *M. Scheler: Der Marxismus über den imperialistischen Krieg in unserer Epoche*; *Otto Henicke: Clausewitz*; *M. Glasser: Über die Arbeitsmethoden der Klassiker des Marxismus-Leninismus*; *Heinz Hoffman: Der Marxismus-Leninismus über Krieg und die Streitkräfte*; *Д. М. Гринишин: Военная деятельность В. И. Ленина* и још неке друге.

¹ Превод руског издања: *В. И. Лењин о рату, армији и војној науци*, Москва, 1957. — уз неке изостављене чланке.

Улажу се исто тако напори да се примени научни метод у приступању овој свестраној ризници, а ослободи се сталјинистичког, догматског метода. Тежиште се усмерава на то да се уоче не само поједине чињенице или фрагменти, већ сагледа укупност збивања која се односе на разматрано питање, повезано са датом целином. Разуме се да ће нас и наша војна публицистика током времена упознавати и са тим све многобројнијим радовима.

У студију Лењина далеко је најважније сагледати везу његовог марксистичког метода у анализи рата и војних питања са револуционарном борбом радничке класе и народних маса у датим историјским условима. Лењина војна дела, свакако, представљају ризницу помоћу које се може уочити марксистички дијалектички метод и овладати њим. Зато нам је ово издање добродошло, јер нас још више подстиче да посветимо пажњу научном методу у изучавању рата и војних питања, да се њиме користимо при решавању данашњих задатака.

I

Лењин је целокупном својом практичном и теоретском делатношћу био потпуно повезан са питањима рата и армије. Будући у центру револуционарне борбе, и на њеном челу, Лењин се војним питањима бави готово од почетка овог века. Довољно је да бацимо летимичан поглед на његова војна дела па ћемо уочити ту чињеницу.

У епохи најразноврснијих ратова — грађанских, националних и империјалистичких — као и преплитања једних и других, Лењин је у тим условима сагледавао и војне проблеме, питања рата и армије. Њега с правом сврставају у највеће војсковође у историји ратова радних маса за ослобођење од угњетавања. Творац војног програма руске социјалдемократије, а касније и њене пролетерске револуције, Лењин је директно руководио свеукупним збивањима и одлучујућим војним биткама те револуције. Он је не само оснивач Црвене армије, која дејствује на основу свих народних снага, већ и руководилац њених борбених дејстава против унутрашње контрареволуције и иностране војне интервенције.

У целини, војнотеоретски рад Лењина саставни је део његове опште теоретске делатности, а практичан рад на војним питањима део револуционарне борбе.

Изучавање карактера рата и војних питања заузима важно место у Лењиновом теоретском и практичном раду већ од самог почетка његове револуционарне делатности. Према казивању Крупске, он се још пре револуције 1905. године врло много и озбиљно бавио војним наукама.² Лењин посебну пажњу посвећује анализи класне природе ра-

² „Илић“ — писала је касније Крупска — „не само што је прочитао и најбрижљивије проучио и промислио о свему што су Маркс и Енгелс написали о устанку и револуцији него је он прочитао доста књига и о ратној вештини и свестрано размишљао о техници оружаног устанка и његовој организацији. Он се бавио тиме много више него што се о томе зна. Његови разговори о ударним групама у доба партизанског рата, о петоркама и десетинама нису били брбљање лаика, већ су претпостављали свестрано промишљени план“.

това (јапанско-кинеског, бурског, руско-јапанског, балканских ратова, првог светског рата, грађанског рата у Русији) и њихових узрока. Суштину свог метода у овом проучавању овако је дефинисао: „Читав дух марксизма, сав његов систем захтева да се свака поставка разматра: а) само историјски, б) само у вези с другим, в) само у вези с конкретним историјским искуством“.³ Из истих оних разлога који су Маркс и Енгелс навели да ратове поделе на нападачке и одбрамбене, Лењин их у новим условима дели на праведне и неправедне. И за њега је рат класно условљена појава, продужење политике класа и држава насилним средствима, са низом особености по којима се један рат разликује од другог.

ДЕЛАТНОСТ ДО ПРВОГ СВЕТСКОГ РАТА

Већ у радовима из првог периода револуционарне делатности, између 1897. и 1904. године, Лењин је указао на то да је милитаризам саставни део и унутрашње и вањске политике империјалиста и да му у ту сврху служе стајаће војске — армије одвојене од народа.⁴ Руска царска армија била је управо такав апарат самовлашћа, насиља и поробљавања других народа. Али он се истовремено залагао за политичку борбу у тој војсци, за њену демократизацију увођењем опште војне обавезе; заступао је стога захтеве за увођењем милиције уместо стајаће војске, да би се царско самодржавље лишило оружаног ослоњаца, а наоружавање народа било би добра војна школа за револуционарну оружану борбу народних маса. Лењин исто тако истиче потребу озбиљног припремања за оружани устанак, те зато револуционари морају посветити пажњу изучавању ратне вештине, схватити значај револуционарног рада Партије у армији противника ради њеног разарања и привлачења на страну револуције.

У периоду између прве руске револуције (1905) и 1917. године појавило се много Лењинових радова са војном тематиком. Догађаји 9. јануара 1905. године, које је Лењин означио као почетак револуције, ставили су на дневни ред питање идејно-политичке и организацијске припреме устанка. Лењин тада поново проучава све оно што су Маркс и Енгелс писали о овоме питању, брижљиво изучава искуства прошлих устанака и уличних борби. У листу *Напред* објављује белешке генерала Париске комуне Клизера о тактици уличног боја; организује куповање и пребацивање оружја за одреде који се рађају у Русији; упорно пожурује сазивање III конгреса истичући: „Конгрес (по војнички) мора бити једноставан, (по војнички) кратак, (по војнички) малобројан. То је конгрес за организовање рата“.

Новембра 1905. године Лењин стиже у Петроград одакле руководи радом ЦК и Петроградског комитета большевика, припремом

³ *Изабрана писма*, Загреб, 1956.

⁴ Међу тим радовима се истичу: из првог броја *Искре* (децембар 1900) чланак „Кинески рат“ (*Војна дела*, Београд, 1962) у којем разобличава поробљивачку политику царске владе и пљачкашке подвиге њене армије у Кини, као и чланци из следећих бројева *Искре* „Упућивање 183 студента у војску“, „Нова кланица“ и други (*Војна дела*, Београд, 1962).

оружаног устанка, партијском штапом, те пише велики број чланака на ове теме. Проучавајући нове револуционарне облике радничког покрета који се у револуцији рађају, Лењин дефинише совјете као органе устанка и зачетке револуционарне власти, а оружани устанак, наставак политике пролетаријата насилним путем, као револуционарни рат. Устанак није једини, али може бити један од најважнијих начина освајања власти, истиче Лењин, те му ваља посветити озбиљну пажњу, јер на то упућују многобројна искуства револуционарне борбе потлачених, између осталог, и Париске комуне.

После пораза прве руске револуције, Лењин је анализирао узроке њеног неуспеха и закључио да је устанак могућ и да има изгледа на успех ако се правилно организује и одлучно води и ако се ослања на револуционарно расположење најширих народних маса. Револуција, даље, мора обезбедити револуционарну армију, а таквој армији нужно је војно руководство као и за сваки други рат. Начин вођења оружане борбе разликовао се од оног у ратовима и устанцима у време буржоаских револуција, те је стога питање одговарајуће ратне вештине особито значајно за успех оружаног устанка.

У погледу поука за рад у царској армији, Лењин упућује на познато искуство о којем говори Енгелс: да су дезорганизација армије и потпуно рушење дисциплине били како услов тако и резултат свих досадашњих победоносних револуција. Треба, исто тако, много више изучавати војну вештину и револуционарну борбу маса, која стално рађа нове и разнолике начине борбе, и развија и на овом подручју иницијативу хиљада људи. За исход револуционарног рата огромну улогу имају морал, свест и организованост оружаних снага. Због свега тога прва руска револуција, као искуство револуционарне борбе, имала је велик међународни значај.⁵

ДЕЛАТНОСТ У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ

У предвечерје првог светског рата Лењин се бори против ренетства и ликвидаторства у европском радничком покрету, а за збијање редова пролетаријата против рата који је на помолу. Он тада пише неколико чланака о балканским ратовима⁶ где указује на праведност ових националних ратова за ослобођење и на њихов социјални значај за ослобођење сељака од феудализма, а открива и тежњу великих сила да те ратове искористе за своје циљеве.

Период од три године, до 1917. године, у Лењиновој војној делатности обележен је дубоком друштвено-политичком и војном ана-

⁵ Најважнији Лењинови радови са војном тематиком из овог периода односе се на рат са Јапаном: „Пад Порт Артура“ и „Пораз“, као и на револуцију 1905. „Почетак револуције у Русији“, низ чланака „Револуционарни дани“, „Револуционарна армија и револуционарна влада“, „Из одбране у напад“, „Војска и револуција“, „Оружани устанак“, „Војска и народ“, „Поуке московског устанка“, „Партизански рат“ (Војна дела, Београд, 1962).

⁶ „Балкански рат и буржоаски шовинизам“, „О лисици и кокошињу“, „Социјално значење српско-бугарских победа“ (Изабрана дела, том IX, Београд, 1960).

лизом првог светског рата, формулисањем програма пролетерске револуције и практичним војнореволуционарним радом у припреми доцније — октобарске — револуције. Лењин је предвидео већ на почетку да ће рат, који је као вихор захватио многе државе и милионе мобилисаних војника, бити дуготрајан и тежак. У чланку „Рат и чуда технике“⁷ пише о томе да је техничка база новог рата модернија од првашњих, да му тенковске јединице и подморнички рат дају посебан печат. Огроман напредак привредних грана које производе ратну опрему и материјал или снабдевају фронт другим потребама, дејства на великим просторствима и учешће милионских маса — битне су карактеристике тог рата.⁸ Први светски рат Лењин је оценио као неправедан, империјалистички, пљачкашки. Издаји вођа Друге интернационале он супротставља политику револуционарне борбе пролетаријата против властите буржоазије и велепоседника. Сагледавши противречности које империјализам није могао решити, а које су и довеле до рата, он је излаз из рата видео у револуцији. Борба за мир могла се конкретизовати једино ликвидацијом рата уопште, а то се дало постићи само претварањем империјалистичког рата у грађански. Сваки рат је само настављање, средствима насиља, политике коју су до тада водиле зарађене државе, њихове владајуће класе; мир може бити само сумање промена у односу снага између њих. Зато се империјалистички рат мора завршити империјалистичким миром, а само низ револуција може обезбедити демократски мир, мир без анексија и контрибуција.

Ток догађаја у првом светском рату потврдио је Лењинову оцену да је Русија најслабија карика империјалистичког ланца. Рат је дезорганизовао њен поредак, огорчио широке масе, укључујући и грађанство, против царизма, озлоједио армију. То је убрзало плиму револуционарног покрета тако да су створени повољни услови за привлачење армије на страну пролетаријата. Упркос многим тешкоћама, у војсци су створене илегалне групе, а за војни рад формиране су у великим градовима посебне партијске организације. Одржавана је и веза с руским ратним заробљеницима у Европи. Већ 1916. године војничке масе све више прелазе на пут борбе за револуционарно излажење из рата, а учестали штрајкови најављивали су приближавање револуције.

У марту 1917. године у Русији је победила буржоаско-демократска револуција, те је формирана Привремена влада. У „Писмима из далека“⁹ Лењин критикује ту владу, јер она, у суштини буржоаска, није у стању да да ни мир, ни хлеб, ни слободу, тј. оно што траже широке радне масе; она продужава рат који царизам није могао наставити. Лењин се враћа у Петроград 16. априла. Сутрадан излаже своје чувене „Априлске тезе“¹⁰ у којима истиче да у Русији влада

⁷ Зборник Лењинових дела, том XXX, треће издање, Москва, 1950.

⁸ О првом светском рату Лењин је говорио и у радовима: „Задачи револуционарне социјалдемократије у европском рату“, „Рат и руска социјалдемократија“, „Стање и задаци социјалистичке интернационале“, „Конференција секције РСДРП у иностранству“, и другим (Изабрана дела, том IX, Београд, 1960).

⁹ Изабрана дела, том X, Београд, 1960.

¹⁰ Изабрана дела, том X, Београд, 1960.

двовлашће, Привремена влада представља буржоазију, совјети — власт радника и сељака. Основни је задатак у револуционарној борби да власт пређе у руке совјета мирним путем, а задатак большевика је да задобију већину у њима. То је био курс ка мирном развојку револуције.

Лењин је био против настављања рата који је водила Привремена влада, али је истовремено саветовао војницима да држе фронт и да што пре узму власт у своје руке. Што брже то буду учинили, лакше ће се постићи мир. Војни пораз тада не би био само пораз Привремене владе већ и совјета, органа власти револуције, што се није смело дозволити. Војна питања у раду Лењина су у то време веома актуелна и због могућне контрареволуције и ради очувања већ освојених демократских тековина и даљег размаха револуције.

У таквој ситуацији Лењин тражи проширивање и учвршћивање пролетерске милиције (радничка милиција, радничка гарда, Црвена гарда) и наоружавање народа. Успешно су одбијени сви покушаји. Привремене владе да се тако образováни одреди Црвене гарде укључе у буржоаску милицију. Карактер пролетерске милиције одређен је задатком: да она представља спајање не само чисто безбедносних него и општедржавних функција са војним функцијама, са контролом над друштвеном производњом и расподелом производа.¹¹ Начин њеног формирања и издржавања по већим предузећима омогућује да се радници уче војничкој служби, тактици и уличној борби. Лењин те задатке сматра особито важним, те је радничка милиција до октобра 1917. године израсла у снажан саставни део оружане снаге социјалистичке револуције.

Између Фебруара и Октобра Лењин са истим циљем непосредно руководи пропагандним радом у царској армији јер је од њеног држања у многоме зависила судбина револуције. Та армија је већ, захваљујући большевцима, била делом демократизована стварањем војничких комитета. У то време излази неколико листова за војску у којима сарађују војници, а често се објављују и Лењинови чланци.

У јулу, после демонстрација у Петрограду, било је јасно да од мирног развоја револуције нема ништа. Власт се морала узети оружјем. Лењин у то време истиче насушне задатке Партије, јер кад класна борба доведе до грађанског рата, Партија може извршити своју дужност само ако је до максимума организована на принципима демократског централизма, ако у њој влада гвоздена дисциплина, блиска војној, ако је њен партијски центар ауторитативан орган са широким овлашћењима који ужива опште поверење чланова Партије. Устанак, другим речима, треба да буде темељно припремљен.

О ОРУЖАНОМ УСТАНКУ

Лењин сматра да се устанак мора припремити и почети тек кад постане неизбежан, тек кад сазру услови. „Да би био успешан, устанак се мора ослањати не на заверу, не на партију, већ на напредну

¹¹ *Изабрана дела*, том X, Београд, 1960.

класу... на револуционарни полет народа... на такву преломну тачку у историји нарастајуће револуционарне ситуације кад је активност напредног дела народа највећа, кад су најјача колебања у редовима непријатеља и у редовима слабијих, колебаљивих, неодлучних пријатеља револуције“.¹²

Лењин је у низу радова¹³ уопштио у новим условима задатке Партије на подручју војних питања и изричито истакао да оружани устанак представља посебан вид политичке борбе, која се подређује посебним законима. Његова тадања проучавања свих закона оружаног устанка нису имала само теоретски већ и огроман практичан значај: она су наоружала Бољшевичку партију јасним, недвосмисленим теоретским и практичним упутствима о томе како припремити и успешно спровести оружани устанак. При томе се Лењин позивао на Маркса који је у познатих пет тачака сажео основне принципе извођења устанка: (1) Никада се не играти устанком, а кад устанак отпочне, треба непоколебљиво ићи до краја. (2) Неопходно је створити велику надмоћност у снагама на одлучујућем месту, у одлучујућим тренуцима, иначе ће непријатељ који је боље припремљен и располаже бољом организацијом уништити устанак. (3) Кад је устанак већ једном почео, треба дејствовати са највећом одлучношћу и обавезно, безусловно прелазити у напад. „Одбрана је смрт оружаног устанка“. (4) Треба се старати да се непријатељ изненади и да се ухвати тренутак кад су његове трупе растурене. (5) Треба свакодневно постигати макар и мале успехе (може се рећи: сваког сата ако је у питању један град), одржавајући по сваку цену „моралну надмоћност“.

Примењујући те принципе на пракси, Лењин је лично разрадио конкретан план устанка у Петрограду, у коме предвиђа што је могућно изненаднију и бржу офанзиву споља и изнутра, из радничких квартава и из Финске, из Ревала (Талин) и из Кронштата, офанзиву читаве флоте, концентрацију устаника огромне надмоћности над 15.000 до 20.000 војника „буржоаске гарде“ (јункера), „Вандејских трупа“ (део козака) итд. „Опколити и отећи Петроград, заузети га комбинованим нападом флоте, радника и војске — то је задатак који захтева вештину и троструку смелост“.¹⁴ За извршење тог задатка била је обезбеђена снага од око 200.000 људи, чија су кичма били одреди Црвене гарде и морнари Балтичке флоте. За припрему и руковођење устанком био је основан Војно-револуционарни комитет (ВРК) са Лењином на челу. Стратегијски план успеха био је у ликвидацији контрареволуције у Петрограду. Сва војна дејства у Октобру указују на то да је Лењин остварио потпуну концентрацију снага и средстава. У систему руковођења ликвидирао је расплинутост, пасивност, неодлучност, а развио ентузијазам и спремност да се савладају тешкоће. Стога је власт совјета, пошто је радничка класа била лишена могућности да мирним путем дође на власт, победила у кратком времену и

¹² Војна дела, Београд, 1962.

¹³ Чланци: „Марксистам и устанак“, „Крива је сазрела“, „Хоће ли бољшевици одржати државну власт“, „Савети човека са стране“, „Писмо друговима“ и др.

¹⁴ Изабрана дела, том IX, Београд, 1960.

са веома мало жртава, а касније тешке борбе на тлу Русије изазвали су инострани интервенти и контрареволуционарне снаге Русије.

ВОЈНЕ МЕРЕ ПРОТИВ КОНТРАРЕВОЛУЦИЈЕ

После успеха у Петрограду, Лењин је присиљен да брани освојену власт од домаћих и страних контрареволуционарних снага, а после Брестског мира 1918. године и од отворене иностране војне интервенције.

Од августа 1918. до краја 1919. године влада Совјетске Републике је 11 пута захтевала да се са њеног тла повуку трупе иностраних интервенциониста и закључи мир, али без успеха. Она зато организује одбрамбени рат којем потчињава све тада могуће снаге земље.

Лењин је 21. фебруара 1918. године објавио чувени апел „Социјалистичка отаџбина је у опасности“.¹⁵ Тај невероватно кратак и садржајан апел, пример говорничке вештине, носи обележје војно-политичког документа у којем се, поред оцене рата, одређује и метод борбе против немачких јединица које су пошле да угуше Совјетску Републику. Лењин, на челу Комитета одбране, организује снаге отпора. Он доноси одлуку о потапању Црноморске флоте и издаје упутства за организовање одбране на обали Балтичког мора. После тога дошла је интервенција Антантиних трупа и са њом повезане побуне у земљи, побуна Чехословачког добровољачког корпуса (источни фронт), борба против Дењикина и Краснова (јужни фронт). Лењин руководи дејствима на северном и источном фронту.

У таквој ситуацији Лењин истиче да је Партија бољшевика највећа присталица револуционарног рата за одбрану социјалистичке републике и томе задатку све подређује. Он непосредно руководи Совјетом радничко-сељачке одбране, Револуционарним војним совјетом републике и Главном командом Црвене армије; води непосредну преписку и разговара са командантима, а сам је написао преко 500 телефонских забелешки. Његово познавање војних питања и огроман ауторитет који је уживао у народу и армији снажно су и непосредно утицали на исход грађанског рата. Он инсистира у току рата против контрареволуције, на централизму у командовању, на најстрожој личној одговорности старешина, на доследном спровођењу планираних војних дејстава; одабира војне кадрове из редова радника за команданте јединица, чланове револуционарних војних савета, политичке комесаре.

Први налет иностране војне интервенције и унутрашње контрареволуције ликвидан је до пролећа 1919. године. Тада су почели нови походи снага Антанте подржани белогардејским снагама Јуденича, Мамонтова, Дењикина, пољских панова, Врангела и белогардејаца на Далеком истоку. У целом том периоду Лењин је руководио операцијама и интервенисао у свим тешким тренуцима, а таквих је било много и на разним фронтима.

¹⁵ Војна дела, Београд, 1962.

Лењин је у својим радовима истакао основне карактеристике грађанског рата у Русији 1918—1920. године између ослобођене радничке класе и радних сељака на власти против свргнуте, развлашћене класе буржоазије и велепоседника. Он је писао да је грађански рат озбиљнији и жешћи од сваког другог рата, да је тако увек бивало у историји, почев од грађанских ратова у старом Риму. Међудржавни ратови се завршавају компромисима имућних класа, а само у грађанском рату угњетена класа улаже све силе да до краја уништи угњетачку класу и економске услове њеног постојања. Лењин указује и на остале његове карактеристике, на пример, да су операције изразито покретног карактера, што одговара природи таквог рата, на што су посебно утицали: огромно пространство руског војишта, велика удаљеност фронтава при релативно слабој засићености јединицама, масовна употреба коњице и свестрана подршка народа.

СТВАРАЊЕ НОВЕ АРМИЈЕ

После победе над контрареволуцијом и закључења мира са Пољском (18. марта 1921), али, свакако, и у току борбе у изградњи нове армије социјалистичке државе Лењин полази од тога да она у новим условима не може имати облик Црвене гарде, ни општенародне милиције. То мора бити армија васпитана у духу оданости револуцији, али изграђена на начелу строге војне централизације. Једностарешинство је најпогоднији облик руковођења у њој, а институција комесара уведена је само у револуционарној ситуацији, са великим и одговорним задацима, између осталог и због немања способног и поузданог старешинског кадра. У први план задатака избија образовање и стварање новог старешинског кадра из редова народа, опремање армије новим наоружањем и опремом, а због значаја моралног фактора у рату, јачање политичког рада у њој. То су, према Лењину, основни принципи организовања оружаних снага социјалистичке револуције.

Пошто на рат гледа не само као на продужење политике већ и као на вештину која подлеже посебним, специфичним законима, Лењин тражи да се озбиљно изучава војна наука, јер се без тога не може изградити добра армија, нити успешно водити рат. А у војној науци, наравно, нема места окамењеним облицима вођења рата. Облике борбе треба историјски разматрати уважавајући конкретну ситуацију. У проучавању основних закона рата, Лењин придаје велик значај позадини; под тим појмом подразумева, пре свега, новоослобођене друштвене снаге, све материјалне и морално-политичке могућности земље, карактер њеног друштвено-политичког уређења и однос народних маса према њему из чега произилази и морал армије. Стратегију Лењин заснива на анализи сопствених и непријатељевих могућности, она је нераздвојно повезана с политиком, потчињена њеним захтевима. Стратегијски успеси могу проширити политичке циљеве, али не и променити основни правац политике; они могу само убрзати њен развој. У области ратне вештине Лењину су најближе идеје активности, одлучности, смелости и офанзивности.

У овом очигледно и сувише фрагментарном прегледу Лењиновог бављења ратом и војним питањима није се ни приближно могло изнети и осветлити све што је он на том подручју дао, а што би нам смогућило не само да боље учимо тадашња збивања и односе него и да више и суштинскије овладамо материјалистичкодијалектичким методом. Изнећемо стога само нека карактеристична питања да би читалац *Војних дела* лакше схватио којим правцем ваља повезивати чињенице које су изнете у Лењиновим излагањима о проблему рата, револуције и армије.

II

Лењинова војна дела пружају драгоцен материјал за овлађивање научним материјалистичкодијалектичким методом. У њима је очигледан метод узимања у обзир свестране повезаности и узајамне условљености ствари и појава. Лењин о томе каже: „Марксова дијалектика, будући да је последња реч научноеволуционог метода, забрањује баш изоловано, тј. и накнадно изопачавање разматране материје“,¹⁶ или на другом месту: „Најпримарније и основно правило научног истраживања уопште, а марксистичке дијалектике посебно, захтева од писца да размотри везу“. Он неку појаву проучава са гледишта како дате конкретне ситуације тако и њеног историјског развоја. Да би се схватио неки догађај, потребно је учити не само његову тренутну повезаност с другим догађајима него пронаћи како је дошло управо до ове или оне повезаности. Само такав начин посматрања доводи до резултата, а то проистиче из чињенице да је истина увек конкретна. У марксистичкодијалектичком методу узима се у обзир укупност и условљеност дате појаве и у том оквиру се она конкретно разматра.

Тај метод претпоставља и одвајање битног од небитног, нужног од случајног. Појаве су многобројне, а веза међу њима разнолика. Свака појава, поред главних има и бескрајно много другостепених особина. Битне везе, битне особине неке друштвене појаве предодређују њен карактер, њену нужност, и њену законитост, док њене небитне и случајне везе и особине представљају само случајну форму испољавања природне нужности.

О РАТУ

Проучавајући ратове Лењин је то радио и конкретно и историјски. Његова конкретна историјска оцена неког рата су свестране анализе, које се не ограничавају на поједина његова обележја, на поједине стране, па чак ни на стварно значајне чињенице ако су издвојене из укупних услова које су до тог рата довеле. Говорећи о природи империјализма он је истицао: „Са гледишта марксизма, који у овом питању нарочито рељефно изражава захтеве савремене науке

¹⁶ *Крах Друге интернационале, Изабрана дела*, том IX, Београд, 1960., стр. 257.

уопште, „научни“ значај таквих метода може да изазове само подсмех кад се под конкретном историјском оценом рата подразумева извлачење из дипломатских „докумената“ и из политичких догађаја дана итд., појединих чињеница, пријатних или повољних за владајуће класе једне земље“.

У Лењиновом поступку истиче се вођење рачуна о повезаности карактера једне епохе и карактера њених ратова. Наиме, не може се карактер рата, типичног за неку епоху, пренети на све ратове те епохе, као што су то, на пример, у првом светском рату учинили представници револуционарног марксистичког крила социјалдемократије Немачке, са којима је полемизирао Лењин. Они су заступали тезу да у ери империјализма не могу постојати национални ратови, јер су механички преносили природу типичног империјалистичког рата на све ратове који су могли избити у тој епохи. Они су на тај начин погрешно сводили карактер неке епохе и карактер ратова те епохе на шаблон који очигледно ничему није водио. То је имало за последицу не само теоријске грешке него и погрешан практичан правац борбе радничке класе, иако су се жестоко борили против издаје десних социјалдемократа Немачке.

Између карактера неке епохе и карактера њених ратова постоји очигледно тесна веза. Ратови имају корене у производним односима неке одређене епохе јер су у крајњој линији производ тих производних односа. Због тога се рат не може правилно схватити ако се не упознају и не схвате општи услови одговарајуће епохе. Међутим, с друге стране, ни у ком случају није довољно да се познаје карактер производних односа неке епохе па да се већ унапред може знати какав ће карактер имати поједини ратови у њој. Конкретне појаве неке епохе су увек богатије од типичне њене природе. Типично у некој епохи не искључује нетипично у њој, већ напротив. Ако узмемо да је за капитализам уопште типичан освајачки рат, рат за освајање спољњег тржишта и туђих земаља, за овлађивање колонијама и за подјармљивање заосталих народа и земаља, то не значи да у капиталистичком начину производње постоје само типични капиталистички освајачки ратови, а не и други. Сложеност и стварност односа и снага на тај начин се не сагледава и не цени.

И у разним фазама развоја капитализма има различитих ратова. У доба кад је буржоазија још била напредна класа и борила се против феудализма типични су били национални ратови. Преласком капитализма у империјалистички стадиј, долази до ратова који имају другачији карактер. Лењин каже: „Док су национални ратови XVIII и XIX века обележавали почетак капитализма, империјалистички ратови указују на његов крај“. Међутим, и у тој епохи, за коју су типични националноослободилачки ратови, било је и реакционарних ратова за подјармљивање туђих народа, за освајање колонија и тржишта, као што, обрнуто, и у епохи капитализма, за коју су типични освајачки ратови, постоје и националноослободилачки и други праведни ратови.

Метод којим се Лењин служи је метод конкретног историјског прилажења који захтева не само упознавање повезаности карактера

епохе и карактера рата већ и истраживање сваког рата, његових конкретних особина, помоћу конкретних анализа. О томе он сам каже: „Однос 'епохе' и 'датог рата' постављен је код нас марксиста правилно. Да би неко био марксист, треба да оцењује сваки поједини рат конкретно“.

Марксистички метод се најбоље може схватити на примеру рата између Немачке и Француске 1870/71. године, који су изнели Маркс и Енгелс. Они су га оценили као прогресиван све док Наполеон III није био побеђен. После те победе и Париском комуном цели рат је добио из основа други карактер. Наиме, они су оштро разликовали потребу уједињења Немачке тим ратом од улоге Пруске у њему. Пруска, чијом је политиком руководио Бизмарк, имала је у том рату од самог почетка династичке и освајачке намере. У вези с тим они су критиковали тенденцију унутар немачке социјалдемократије која је приликом оцене прве фазе рата у први план ставила своје антипруско и антибизмарковско расположење и негирали историјски прогресиван карактер рата као целине, али су критиковали и држање ласаловаца који су без резерве одобравали ратну политику Бизмарка и Пруске.

ПРОТИВ ДОГМАТИЗМА

Лењинов метод у обради ратова очигледна је потврда да се марксизму не може приписивати механички детерминизам, непризнавање улоге личности у историји и искључивање активне улоге људи. Лењиново војно дело побија тврдњу да материјалистичко схватање историје, у смислу самосталног тока историје, води ка томе да у њој човек одиграва само улогу точкића у огромној машини историје, да друштвени закони важе исто толико колико и природни, да се историјски детерминизам изједначава са историјским аутоматизмом. У вези с тим је погрешно и злонамерно тумачење Лењинове тезе о неизбежности рата у доба империјализма као нужности, као неопходности. Објашњавањем рата само објективним развитком, односно историјском нужности, жели се, у ствари, оправдати нужност ратова и при томе сакрити одговорност политичких представника који носе одговорност за наоружање, за политику припремања рата. Лењин о томе каже: „... идеја детерминизма, утврђујући нужност човекових поступака, одбацујући глупу причу о слободи воље, ни најмање не уништава ни разум ни савест човека, ни оцену човекових радњи. Напротив, само детерминистичко учење омогућава строгу и правилну оцену, а не сваљивање свега и свачега на слободну вољу. Тако исто ни идеја о историјској нужности не подрива ни најмање улогу личности у историји. Цела историја састоји се из радњи личности које су несумњиво актери“.

Нужност и слобода у друштвеном развоју налазе се међусобно у релативној дијалектичкој противречности која се савладава и превазилази у процесу друштвене праксе. Активна улога људи у историји је исто тако моменат историјске нужности. Та нужност може да се претвори у стварност само помоћу свесне друштвене делатности људи. Лењин каже: „... нужност не ишчезава, пошто се претвара

у слободу“. У својој друштвеној пракси човек савлађује противречност између историјске нужности и слободе, пошто друштвена пракса поставља његовом историјском деловању задатке које он може решити и који произилазе из материјалних услова стварног живота, а за чије савлађивање већ постоје или сазревају материјална средства и услови у самом друштву.

Ратови не избијају сами од себе. Као што социјализам не може постати стварност без одлучности радничке класе да га оствари, без њене револуционарне воље, без одушевљења за социјализам, без борбеног морала, тако исто и ратови не могу постати стварност без воље оних којих их изазивају. Зато тврђење да Лењинова теза о неизбежности ратова у империјализму скида са изазивача рата одговорност за ратове, значи претварање марксистичке дијалектике у софистику. Безана с тим је и теза да је борба за мир сувишна, јер је у свету капитализма таква борба безизгледна. На тај начин се изопачује марксизам тиме што се вулгаризира кретање друштвених појава само и помоћу капиталистичких производних односа, а не извлачи се закључак у односу на радне људе у тим производним односима као на примарни елеменат производних снага, не сагледава се величина снага мира и социјализма у целини. Заступници те тезе не виде да историјска нужност неке друштвене појаве повећава потребу активности радних људи који се свесно односе према појавама и који се осећају позваним да их мењају у своју корист.

АКТИВНА БОРБА ЗА МИР

Лењин је указивао да постоје објективне могућности за вођење револуционарног рата, али и за успешну борбу против рата. Он је указивао да се могућности друштвених појава претварају у стварност помоћу свесне делатности људи. Због тога марксистичко-лењинистичко учење истиче значај активне улоге и утицаја људи на ток историјског развоја. Иза могућности ратова као и иза дијаметрално супротних интереса мира налазе се друштвене снаге које се боре за претварање могућности у стварност полазећи у тој борби од општих и својих интереса. Могућности мира имају дубоке корене у животу друштва, јер су израз потребе историјског развоја и историјске законитости. Претварање тих могућности у стварност одговара објективним интересима не само радничке класе свих земаља, која носи на својим леђима будућност човечанства, већ и непосредним животним интересима огромне већине човечанства. О томе Лењин каже: „Обично се узима само једна страна питања — испитује се само економска основа рата у империјализму. Али то није довољно. Рат није само економска појава. Доношење одлуке да ли ће доћи до једног рата или неће нераздвојно је везано и са процесом односа класних снага, политичких снага, са свешћу и вољом самих људи. Одлучујућу улогу у овом питању још чешће може да игра борба напредних друштвених и политичких снага“.

Кад тако ствари стоје, онда је сасвим закономерно да се у развиту друштва рађају такве снаге које ће се исто тако организовано

и свесно супротстављати изазивачима рата.¹⁷ Према томе, марксистички поглед на рат и мир и претварање могућности у стварност одлучно устаје како против вулгаризације материјалистичког схватања историје тако и против идеалистичког изопачавања историјског материјализма. Друштвена делатност може досећи постављене циљеве само ако су и они и акције за њихово остварење у складу са објективним могућностима даљег друштвеног развоја. Имајући баш то у виду може се рећи да данас постоје огромне могућности борбе за мир.

Борба за слободу и мир се у току историје непрестано ширила. У току првог империјалистичког рата десни социјалдемократи су тврдили да грађани буржоаске државе нису били у стању да дејствују у случају рата другачије него што то захтева држава. Лењин је, напротив, тада истицао да радници треба да говоре: „... и идем у рат, али ћу и у рату проповедати и припремати грађански рат пролетера свих земаља, јер ван тога не може бити другог спаса за радничке масе моје земље и осталих земаља“. Зато је Лењин истицао да сва фалсификовања дијалектике о потчињавању историјској нужности, ако се то потчињавање не удружи са револуционарним радом у новим условима, представљају „ругање радницима и спрдњу са социјализмом“.

Лењин је тада, у првом светском рату, указивао да ће рат довести до епохе жестоких политичких процеса које социјалистичке партије морају искористити за привлачење маса и револуционарне акције против рата. Ни један прави марксист није могао очекивати да избијање рата значи аутоматски почетак пролетерске револуције.

Но, победа октобарске револуције довела је до новог полета међународног покрета пролетаријата, до антиколонијалних и националноослободилачких покрета и ратова. Та победа створила је нове снаге, отворила нове перспективе и донела сигурност на путу прогреса и мира. Нарочито је после другог светског рата наступило оно што је Лењин предвиђао као могућност за спречавање нових ратова: читав низ победа социјализма и ослобођење колонијалних и полузависних земаља.

Наиме, борба за прогрес добила је нови вид у конкретним историјским условима другог светског рата. Агресивне фашистичке државе су водиле други светски рат не само за нову поделу и превласт у свету већ и за проширење фашистичког режима на цео свет. Рат, који се томе супротставио самим тиме од самог почетка имао је антифашистичку тенденцију, иако је у оквиру саме антихитлеровске коалиције било и супротних тенденција. Напад на Совјетски Савез још је више ојачао ослободилачку тенденцију појачану другим ослободилачким покретима, као и милионима војника колонијалних народа који су се борили нештедимице против фашистичких поробљивача. Међутим,

¹⁷ На пример, енглеска радничка класа је спречила војну интервенцију енглеске буржоазије у америчком грађанском рату 1861—1865. године, о чему Маркс каже: „Не мудрост владајуће класе него херојски отпор енглеске радничке класе против издајничке торијевштине сачувао је европски запад од једног прекоокеанског крсташког рата за овековечење и пропагирање ропства“.

Совјетски Савез се није борио само за антифашистичке демократске циљеве већ је бранио своју домовину, тековине социјалистичке револуције и социјалистичко друштвено уређење, а остали народи исто тако за слободу и праведније друштвено уређење. На конференцијама савезника у току рата (Техеран, Јалта, Берлин) долази до покушаја који се крећу у два правца: да се супротни интереси великих ублаже неким споразумима, и да се то постигне жртвовањем интереса других, независних народа, који су имали и историјско и стварно право својим учешћем у борби да сами одлучују о својој судбини. У таквим приликама покушај да се радничке масе у антифашистичкој коалицији, понављањем револуционарних парола из првог светског рата, позову на борбу против рата и за закључење демократског мира, представљао би обману и издају њихових интереса. Напротив, управо учешће у рату обезбеђивало је победу прогреса, ударац не само по фашистичким изазивачима рата него и по оним реакционарним снагама у антихитлеровској коалицији које су желеле да се током рата ништа не промени, да ништа не изгубе од својих владајућих позиција. Такви реакционари и после рата, својом такозваном борбом против комунизма, иду ка империјалистичким циљевима, посебно у новим облицима колонијалног потчињавања — они коче решавање међународних спорних проблема, они су перманентни носиоци опасности ратног сукоба, они су носиоци борбе против политике мирољубиве сарадње и коезистенције међу државама различитих друштвених система.

Изнета разматрања указују на то колико је марксизам-лењинизам непријатељ догматских шема и преношења парола, које су се једном показале правилне, на потпуно измењену ситуацију. Учесће у рату револуционарних ослободилачких покрета и борба за слободу у другом светском рату имали су циљ да се уништи фашистички агресор и рат заврши истинским миром, а савремена борба за мир није ништа друго него продужење у данашње време те исте борбе с истим циљем. Рат може да прижељкује само шака неодговорних реакционара за разлику од огромне већине света који жели мир, те стога ваља подузети све могуће мере да о миру и рату не одлучују појединци или групе реакционара, да питање рата и мира постане ствар читавог човечанства, да се човечанство бори против оних који се играју ватром и прете да запале свет. Данас та борба уједињује носиоце мира свих земаља и народа, припаднике свих раса и националности, људе из различитих класа и слојева. Све њих повезује заједничка воља да бране мир и спасу човечанство од страха трећег светског рата.

Кад је реч о марксистичком методу, корисно је и поучно — у вези са разматраним питањима — сагледати и питање независности народа, питање суверенитета који је нападан на разне начине и у Лењиново доба под видом космополитизма, а и данас се напада. Право на независност, односно суверенитет нападају не само поробљивачи већ и псеудомарксисте. Они говоре да је суверенитет преживео, а независност илузија, да треба да одумру и, шта више, да су узрок међународне затегнутости па и ратова. У ствари, таква гледишта желе

да дискриминишу оправдан отпор нарочито малих и колонијалних народа на слободан развитак, право да живе животом какав им најбоље одговара.

Међутим, независност и суверенитет држава у наше време су препрека, они отежавају неконтролисане претензије на: изворе сировина, тржишта, утицајне сфере као и на мешање у унутрашњи живот других народа. Баш због тога би одступање од независности и суверенитета значило неограничено национално угњетавање, изабљивање народа од стране моћнијих земаља, представљало би изигравање слободе и нове облике поковања.

Зато и Програм СКЈ истиче да укидањем или битним ограничењем независности и равноправности народа империјалистички хегемонизам тежи да тим путем такве земље претвори у своја политичка, економска и војна упоришта за проширење сфера утицаја или ма којег другог вида економске експлоатације. Велике силе су, како истиче друг Тито, носиоци таквих схватања, уместо принципа права свих народа да они одлучују о својој судбини. Такви не схватају све оне промене које су се десиле у савременом свету, не признају стварне интересе својих народа у овој степену развитка, већ мисле само на своје уске и реакционарне интересе.

Постоје чак тврђења да, ако социјалистички свет буду сачињавале суверене, независне државе, ни у том свету неће нестати ратова. Међутим, правилни односи социјалистичких земаља као императив постављају потребу праксе правилних узајамних односа при чему суверенитет и независност не само што не ометају сарадњу и правилне односе, већ представљају сигуран и битан предуслов за развитак социјализма у садашњим условима. Животна пракса показује и друге, негативне стране овога питања. Програм СКЈ истиче да социјалистички развитак често пролази „кроз тешке борбе, грешке, лутања и привремене поремећаје. Такве су борбе и тешкоће пратиле свако пробијање нових путева у историји људског друштва“. Другим речима, човечанство ступа у социјализам и кроз стагнације и кризе, али сталним преображајем који настаје из борбе супротности старих облика који нестају и нових који настају. Или, како то истиче Програм СКЈ да „тешкоће те врсте не могу окренути точак историје назад. Оне само подстичу најнапредније социјалистичке снаге да савладају преживело и да пронађу бољи, прави пут даљег кретања“. Зато не треба заборавити да објективни развитак и суштински интереси разних социјалистичких држава неће престати да постоје због тога што се у области међународне сарадње и код социјалистичких држава могу десити и дешавају неправилности и погрешни ставови у односу на самосталност и суверенитет. Такве појаве не проистичу нужно из законитости развоја социјалистичког друштвеног система, него му, напротив, противрече, због чега су управо друштвене снаге у социјалистичким земљама позване да свесно, брзо и темељито уклоне те препреке, између осталог и својим унутрашњим социјалистичким развитком.

Марксисте, дакле, не бране националну независност и суверенитет народа са позиција неког грађанског национализма, већ са становишта стварних потреба развитка човечанства у прогресу, јер пут ка уједињењу света води неминовном нужношћу преко потпуног ослобођења свих нација у којима се пролетаријат „подиже до водеће класе нације“ (*Комунистички манифест*). Такво заједничко окупљање нација може се постићи на основу доброволности и узајамног поверења. Долазимо у фазу друштвеног развоја коју истиче *Комунистички манифест* у којој „би обични закони морала и правичности којима се морају руководити у својим међусобним односима приватна лица постали владајуће начело и у међународним односима“. Зато борба свих земаља за националну независност и државни суверенитет представља битан и саставни део пролетерског интернационализма. Борба за сарадњу свих народа на основу потпуне равноправности и националног суверенитета, самим тим је и борба за мир.

Подлогу борбе за мир у савременим условима сачињава, пре свега, Лењинаова оцена после октобарске револуције да оба постојећа привредна и друштвена система — капиталистички и социјалистички могу дуже постојати један поред другог и гајити међусобно мирољубиве односе. Наиме, Лењин је уочио нужност успостављања дуже коегзистенције између социјализма и капитализма. Он је истицао да ће социјализам победити у једној, или у неколико земаља, а да ће остале земље остати извесно време буржоаске или добуржоаске. Лењин је, исто тако, истицао да ће се социјализам развијати и постићи највећи процват без рата, он се може и без њега проширити и на друге земље, пошто се рађа из класне борбе пролетаријата сваке земље против властите буржоазије, а не из рата неке нације против друге.

У реферату IX конгреса совјета у децембру 1921. године Лењин је указао на економске снаге које нужно рађају у капиталистичким земљама спремност на сарадњу са социјалистичким земљама. Он је сагледао позадину позивања Совјетске Русије на преговоре о закључењу мира и окарактерисао ју је овим речима: „Али, ми знамо да се економска ситуација оних који су нас блокирали показала рањива. Постоје јаче снаге од жеље, воље и одлуке преживелих непријатељских влада и класа, а те снаге су опште економске прилике у свету које их присиљавају да закораче тим путем одржавања односа са нама“. Историјски развој међународних односа је потпуно и у целости потврдио дејство „јаче снаге“, коју је Лењин истакао, снаге која је јача од жеље и воље оних који не желе социјализам.

Развој савременог света данас указује на то да могућност мирне коегзистенције није само пушта жеља већ изразита објективна могућност која се темељи на материјалним условима развоја међународних односа. Друг Тито истиче да су данас снаге социјализма већ толико нарасле да оне, у интересу даљег развоја, решавају постојеће супротности у савременом друштву, управо да то решавање зависи од активности радничког покрета који је водећа снага у овом процесу. Зато данашњи развој тражи да се раднички покрет што више ангажује у међународним проблемима, у борби за мир, у разоружању, у одбацавању рата као средства у решавању међународних проблема. У том

правцу бије се битка кроз Уједињене нације. Управо на том плану се развила изванредна активност друга Тита и наше земље.

Интереси социјалистичког света у одржавању мира подударају се са интересима радних људи и самих капиталистичких земаља који ће водити и воде борбу за себе, за своје друштвено ослобођење и за прогрес. Авангардна улога радничке класе не трпи догме и секташтво, зачурене облике и изолованост од маса у друштвеном развоју својих земаља. Наиме, револуционарна снага данас не лежи само у авангарди, она је и у широким масама које теже за праведнијим друштвеним променама у складу са специфичним условима сваке земље. Према томе, социјалистички свет се залаже за недељивост мира у свету, а објективне могућности за извојевање бољег живота и мира за све земље и народе нису никад у историји човечанства биле толико повољне као у наше доба.

Што се, пак, тиче дојучерашњих колонијалних земаља које су се ослободиле, није случајно да су баш владе таквих земаља донеле одлуку да одржавају односе како између себе, тако и са целим светом на основу поштовања територијалног интегритета, суверенитета, ненападања, немешања у унутрашње послове, равноправности и мирољубиве коезистенције. Ти принципи изражавају заједничке интересе земаља које су се издвојиле из колонијалног система империјализма у одбрани њихове независности од удараца империјалистичких сила. Такав развој значи потпуно померање односа снага у међународној политици у корист друштвеног прогреса и светске борбе за мир.

Расправљајући фрагментарно о Лењину као познаваоцу рата и војних питања и истичући само нека од њих, видели смо да је особито важно и битно у изучавању његових дела овладати научним методом посматрања развитка и догађаја.

Као и код Маркса и Енгелса, и Лењинов теоретски рад је увек био повезан са практичним револуционарним потребама његовог времена. Од првих почетака теоретског рада Лењин је Марксову теорију схватио као стваралачку, као упутство за рад, као методу која захтева „да сваки програм буде тачна формулација неког стварног процеса“. Лењин је умео да из најразличитијих извора црпи податке који су му били потребни. И више од тога. Он своја знања о неком предмету никад није сматрао коначним, никад није престајао да на том предмету даље ради, да још више овлада материјом, да је даље развија.

Или, на пример, Лењинов рад на књизи *Империјализам као највиши студиј капитализма* представља стваралачки научно-истраживачки рад на даљем развијању Марксових економских теорија у новим историјским условима епохе империјализма. Да би дошао до анализе империјализма, Лењин је морао да прикупи и обради огроман чињенични материјал који је био карактеристичан за нову етапу капитализма. То је радио у условима светског рата и социјалистичке револуције која је сазрела, што је захтевало огроман напор или, како је Лењин имао обичај да каже, „лудачки рад“. Тај напоран посао Лењин је обавио у невероватно кратком року. Искрпно и темељито

проучио је сву литературу о империјализму коју је могао да нађе у швајцарским библиотекама и у ту сврху се селио из Берна и Цирих, а одатле у Женеву.

Говорећи о тој својој књизи, Лењин је рекао: „Да би се ова објективна ситуација могла приказати, не смеју се узимати појединачни примери и појединачни подаци (с обзиром на страховиту компликованост појава у друштвеном животу увек ће бити могуће да се пронађе онолико одговарајућих примера или појединачних података колико се жели да би се нека теорија могла поткрепити), већ је зато потребно да се располаже целокупним подацима о основама привредног живота свих зарађених страна и читавог света“. У томе је суштина Лењинове научне анализе.

И у свим осталим Лењиновим радовима о армији и рату може се уочити да он никад не скреће од главног захтева марксистичке анализе: да све закључке и теоријске констатације треба заснивати на целокупности свих чињеница које се непосредно односе на дотично питање, чињеница које се никада и ни од кога не могу оповргнути, које нису насилно међусобно раздвојене или истргнуте из услова који их окружују, већ се посматрају у међусобној повезаности и у историјском развоју. Према томе, марксистичка анализа истовремено претпоставља способност да се битне, суштинске чињенице одвоје од другостепених, као и да постоји објективан критериј за такву анализу.

То је за све нас једини пут за прилажење изучавању војне науке, армије, рата и мира, чему ће допринети издата Војна дела Владимира Илића Лењина.

Генерал-пуковник

Јефто ШАШИЋ